

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373.3:159.922.7:37.015.3

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19642447>

Психологічні особливості соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку: досвід EdCamp Ukraine

Лебідь Ольга Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,
вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Україна, 49000

<https://orcid.org/0000-0001-6861-105X>

Олійник Ірина Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,
вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Україна, 49000

<https://orcid.org/0000-0002-1749-1518>

Наталія Володимирівна Холоденко

кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та педагогіки,
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,
вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Україна, 49000

<https://orcid.org/0009-0005-7875-0471>

Прийнято: 11.12.2025 | Опубліковано: 30.12.2025

Анотація. У статті розглянуто психологічні особливості соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку та проаналізовано значення досвіду

EdCamp Ukraine у впровадженні соціально-емоційного навчання. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні психологічних особливостей соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку та аналізі соціально-емоційного навчання як механізму їх формування на основі узагальнення сучасних наукових підходів і досвіду EdCamp Ukraine. У роботі використано теоретичні **методи:** аналіз, узагальнення, систематизацію та інтерпретацію результатів сучасних українських і зарубіжних досліджень, а також порівняльний аналіз освітніх практик соціально-емоційного навчання. **Результати.** Встановлено, що соціально-емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку є комплексним процесом, який поєднує емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти та визначає ефективність їх адаптації до освітнього середовища. Визначено ключові психологічні особливості цього віку: підвищену чутливість до соціального впливу, орієнтацію на значущого дорослого, активне формування саморегуляції, емпатії та навичок соціальної взаємодії. Обґрунтовано, що соціально-емоційне навчання виступає механізмом розвитку особистості, який реалізується через процеси наслідування, рефлексії, соціальної взаємодії та інтеріоризації соціального досвіду. Проаналізовано досвід EdCamp Ukraine як ефективної практики впровадження SEL-підходів, що сприяє розвитку емоційної компетентності учнів, покращенню психологічного клімату та підвищенню професійної ефективності педагогів. **Висновки.** Узагальнено, що впровадження соціально-емоційного навчання у початковій школі забезпечує формування внутрішньої саморегуляції та сприяє гармонійному розвитку особистості дитини. Доведено, що використання практик, апробованих у межах діяльності EdCamp Ukraine, є ефективним засобом створення підтримувального освітнього середовища.

Ключові слова: соціально-емоційне навчання, SEL-програми, соціально-емоційний розвиток, молодший шкільний вік, емоційна регуляція, емпатія, саморегуляція, освітнє середовище, EdCamp Ukraine.

Psychological Characteristics of the Social-Emotional Development of Elementary School Children: Insights from EdCamp Ukraine

Olha Lebid

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of
Psychology and Pedagogy, Alfred Nobel University,
18 Sicheslavska Naberezhna Str., Dnipro, 49000, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-6861-105X>

Iryna Oliinyk

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Psychology and Pedagogy, Alfred Nobel University,
18 Sicheslavska Naberezhna Str., Dnipro, 49000, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1749-1518>

Nataliia Kholodenko

PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of
Psychology and Pedagogy, Alfred Nobel University,
18 Sicheslavska Naberezhna Str., Dnipro, 49000, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0005-7875-0471>

Abstract: *This article examines the psychological characteristics of the social-emotional development of elementary school-aged children and analyzes the significance of the EdCamp Ukraine experience in the implementation of social-emotional learning. The purpose of the article is to provide a theoretical justification of the psychological characteristics of the social-emotional development of elementary school-aged children and to analyze social-emotional learning as a mechanism for their development, based on a synthesis of contemporary scientific approaches and the*

*experience of EdCamp Ukraine. This study employs theoretical **methods**, including analysis, generalization, systematization, and interpretation of the results of contemporary Ukrainian and international research, as well as a comparative analysis of educational practices in social-emotional learning. **Results.** It has been established that the social-emotional development of early elementary school-aged children is a complex process that combines emotional, cognitive, and behavioral components and determines the effectiveness of their adaptation to the educational environment. The key psychological characteristics of this age group were identified: heightened sensitivity to social influence, orientation toward a significant adult, and the active development of self-regulation, empathy, and social interaction skills. It is argued that social-emotional learning serves as a mechanism for personality development, realized through processes of imitation, reflection, social interaction, and the internalization of social experience. The experience of EdCamp Ukraine is analyzed as an effective practice for implementing SEL approaches, which contributes to the development of students' emotional competence, the improvement of the psychological climate, and the enhancement of teachers' professional effectiveness. **Conclusions.** It has been concluded that the implementation of social-emotional learning in elementary school fosters the development of internal self-regulation and contributes to the harmonious development of the child's personality. It has been demonstrated that the use of practices tested within the framework of EdCamp Ukraine is an effective means of creating a supportive educational environment.*

Keywords: *social-emotional learning, SEL programs, social-emotional development, early elementary school age, emotional regulation, empathy, self-regulation, educational environment, EdCamp Ukraine.*

Постановка проблеми. Сучасні соціальні реалії, зокрема умови воєнної нестабільності, інформаційного перевантаження та підвищеного рівня стресу, актуалізують проблему соціально-емоційного розвитку дітей молодшого

шкільного віку. У цей віковий період закладаються основи емоційної регуляції, формуються навички міжособистісної взаємодії, розвивається здатність до емпатії та саморефлексії. Водночас сучасна школа дедалі більше орієнтується на когнітивні результати, залишаючи поза достатньою увагою емоційно-соціальну складову розвитку особистості.

Особливої значущості набуває впровадження підходів соціально-емоційного навчання (SEL), які забезпечують цілісний розвиток дитини та сприяють формуванню психологічної стійкості. У цьому контексті практичний інтерес становить досвід EdCamp Ukraine [8], який активно популяризує інноваційні підходи до створення безпечного та підтримувального освітнього середовища.

Таким чином, виникає необхідність наукового осмислення психологічних особливостей соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку та аналізу ефективності сучасних освітніх практик у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціально-емоційного розвитку дітей активно досліджується в сучасній психології та педагогіці. Значна кількість досліджень останніх років (2020–2025) зосереджена на впливі соціально-емоційного навчання на академічні досягнення, психоемоційний стан та соціальну адаптацію дітей. Особливо вагомими є результати метааналізу, що узагальнює дані 90 емпіричних досліджень, проведених у Сполучених Штатах Америки за участю понад 20 тисяч учнів. У межах цього дослідження встановлено, що участь у програмах соціально-емоційного навчання забезпечує «суттєве покращення академічних досягнень, функціонування у шкільному середовищі та соціально-емоційних навичок» [5], а також позитивно впливає на поведінкові прояви та сприйняття шкільного клімату.

Поряд із цим результати інших метааналітичних досліджень підтверджують узагальнені висновки щодо ефективності програм соціально-емоційного

навчання. Так, у метааналізі, проведеному науковцями з Китаю, що охоплює 22 дослідження за участю понад 24 тисяч учнів початкової та середньої школи, встановлено, що впровадження програм соціально-емоційного навчання забезпечує «позитивний вплив на загальні академічні досягнення» [15, с. 1], а також сприяє покращенню результатів у різних навчальних предметах. Крім того, підкреслюється, що сформованість соціально-емоційних навичок пов'язана з ширшими показниками розвитку особистості, оскільки вони «позитивно пов'язані з психічним здоров'ям, міжособистісними стосунками, адаптацією та співпрацею» [15, с. 2].

Вагомим доповненням до наведених результатів є дослідження, що репрезентує сучасні підходи західної психології до розуміння ролі соціально-емоційних навичок у розвитку дітей. У цій праці підкреслюється, що соціально-емоційні компетентності розглядаються як складова «навичок XXI століття» [4], які забезпечують успішне функціонування особистості в умовах динамічного соціального середовища. Автори наголошують на необхідності інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес, оскільки воно сприяє не лише підвищенню академічної успішності, а й формуванню здатності до саморегуляції, емоційної стійкості та ефективної соціальної взаємодії.

Європейські дослідження також підтверджують ефективність програм соціально-емоційного навчання. Зокрема, у роботах науковців з Нідерландів встановлено, що впровадження SEL-програм сприяє зменшенню поведінкових проблем та покращенню емоційного функціонування дітей, а також має стійкий позитивний вплив на їх соціальну адаптацію. При цьому підкреслюється залежність ефективності таких програм від якості їх реалізації та контексту освітнього середовища [7].

Подібні результати отримано і в дослідженнях швейцарських учених, де наголошується, що соціально-емоційні та поведінкові труднощі є «одними з найпоширеніших проблем розвитку в дитинстві та підлітковому віці» [10]. У

роботі підкреслюється, що програми соціально-емоційного навчання сприяють розвитку самосвідомості, емоційної регуляції, емпатії та навичок взаємодії, а також «покращують навчальні результати і зменшують проблемну поведінку» [10]. Окремо відзначено їх позитивний вплив на педагогів, зокрема через «значне зростання професійної самоєфективності та відчуття досягнень учителів» [10].

Результати міжнародних досліджень узгоджуються з напрацюваннями українських науковців, які активно розробляють проблематику соціально-емоційного навчання. Зокрема, у дослідженні О. Єлькіна та ін. соціально-емоційне навчання розглядається як «важливий складник освіти, синергетичний з академічним навчанням» [3, с. 79], що сприяє навчальним досягненням, ментальному здоров'ю та соціальній залученості учнівства. Автори наголошують на міждисциплінарному характері цієї проблематики та необхідності адаптації програм до національного контексту [3].

Узагальнення результатів сучасних досліджень свідчить про високу ефективність соціально-емоційного навчання у розвитку академічних досягнень, психоемоційного стану та соціальної адаптації дітей. Водночас у сучасному українському освітньому просторі важливим напрямом практичної реалізації ідей соціально-емоційного навчання є діяльність EdCamp Ukraine [8]. Це професійна спільнота відповідального вчительства, яка об'єднує освітян задля поширення інноваційних освітніх практик, розвитку культури партнерства та впровадження цінностей педагогіки партнерства. У межах ініціативи активно розвивається напрям соціально-емоційного та етичного навчання (SEE Learning), що передбачає формування емоційної усвідомленості, емпатії, навичок саморегуляції та відповідальної соціальної взаємодії. Діяльність спільноти охоплює організацію національних і регіональних освітніх заходів, розроблення навчально-методичних матеріалів, підготовку педагогів до впровадження підходів соціально-емоційного навчання, а також популяризацію ідей безпечного та підтримувального освітнього середовища.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень і активну практичну діяльність у цій сфері, зокрема в межах EdCamp Ukraine, залишаються недостатньо розкритими психологічні особливості соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку в контексті конкретних освітніх практик та їх впровадження. Зокрема, потребують уточнення механізми формування соціально-емоційних компетентностей у молодших школярів, їх зв'язок із віковими психологічними характеристиками, а також вплив освітніх ініціатив на розвиток емоційної саморегуляції та соціальної поведінки дітей. Саме зазначені аспекти становлять предмет подальшого дослідження в межах обраної теми.

Метою статті є теоретичне обґрунтування психологічних особливостей соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку та аналіз соціально-емоційного навчання як механізму їх формування на основі узагальнення сучасних наукових підходів і досвіду EdCamp Ukraine. **Завдання** дослідження полягають у такому: проаналізувати сучасні наукові підходи до розуміння соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку; визначити його психологічні особливості з урахуванням вікових характеристик; обґрунтувати соціально-емоційне навчання (SEL) як механізм формування соціально-емоційних компетентностей; виокремити основні психологічні механізми впливу SEL на розвиток особистості дитини; проаналізувати досвід EdCamp Ukraine щодо впровадження соціально-емоційного навчання в освітній процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першу чергу розкриємо психологічні особливості соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Молодший шкільний вік розглядається як критично важливий етап у розвитку людини, у межах якого відбувається становлення основних психологічних характеристик особистості. У цей період діти формують свої особистісні риси через взаємодію із соціальним середовищем – однолітками,

учителями та сім'єю. Як зазначає Н. Рахматова (*N. Rahmatova*), саме в молодшому шкільному віці відбувається активне формування емоційно-вольових якостей, а емпатія, саморегуляція, співпраця та відповідальність виступають ключовими компонентами соціально-емоційного розвитку [13]. Дослідниця підкреслює, що розвиток емоційно-вольових і соціальних навичок відіграє вирішальну роль у забезпеченні не лише академічної успішності, а й ефективної адаптації дитини до умов повсякденного життя [13].

Ці положення знаходять підтвердження і в сучасних міжнародних дослідженнях. Зокрема, науковці зі Швейцарії зазначають, що соціально-емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку безпосередньо пов'язаний із поведінковими проявами у навчальному середовищі, зокрема просоціальною поведінкою, а також внутрішніми і зовнішніми формами реагування [10]. Це свідчить про те, що рівень сформованості соціально-емоційних компетентностей визначає особливості поведінки дітей, їх здатність до соціальної взаємодії та адаптації в освітньому середовищі. При цьому важливо враховувати взаємозалежність когнітивного та емоційного розвитку, оскільки їх інтеграція забезпечує цілісне становлення особистості.

Також особливу увагу Н. Рахматова (*N. Rahmatova*) приділяє ролі соціального середовища у розвитку дитини. Зокрема, сім'я визначається як перше й найпотужніше середовище емоційного розвитку, у якому дитина засвоює базові моделі емоційної поведінки. Водночас учителі виступають важливими соціальними моделями, яких діти наслідують, що зумовлює значний вплив педагогічної взаємодії на формування соціально-емоційних компетентностей. Не менш значущими є взаємини з однолітками, які відіграють вирішальну роль у розвитку соціальних навичок, зокрема співпраці, комунікації та емпатії [13]. Отже, соціально-емоційний розвиток у цьому віці має виразно соціально зумовлений характер і реалізується у процесі активної міжособистісної взаємодії.

Щодо сутності соціально-емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку, то Х. Есен-Айгун (*H. Esen-Aygun*) і С. Зерен (*S. Zeren*) зазначають, що він охоплює формування знань, умінь та установок, які забезпечують здатність до розпізнавання і регуляції емоцій, а також включає здатність піклуватися про інших, діяти етично та відповідально й формувати позитивні міжособистісні взаємини [9, с. 380]. Автори наголошують, що соціально-емоційні навички істотно впливають на повсякденне життя дітей, визначаючи особливості їхньої поведінки та взаємодії у соціальному середовищі. Зокрема, діти, у яких сформовані відповідні компетентності, можуть легко встановлювати контакти, брати участь у взаємодії з однолітками та позитивно спілкуватися, а також здатні виражати себе, повідомляти про власні потреби та дотримуватися меж інших [9, с. 380]. Це, у свою чергу, сприяє зниженню труднощів у спілкуванні та забезпечує вищий рівень навчальної успішності, що підкреслює тісний взаємозв'язок соціально-емоційного розвитку з академічними досягненнями.

Крім того, Х. Есен-Айгун (*H. Esen-Aygun*) і С. Зерен (*S. Zeren*) зазначають, що сформованість соціально-емоційних навичок зумовлює здатність дітей встановлювати тривалі соціальні зв'язки та підвищує ймовірність їхнього психічного і фізичного благополуччя в подальшому житті [9, с. 380]. У структурі соціально-емоційного розвитку ключове місце посідають такі компоненти, як самосвідомість, самоконтроль, навички розв'язання проблем, емпатія та комунікативні навички, які у своїй сукупності забезпечують гармонійний розвиток особистості дитини.

Крім того, результати емпіричного дослідження колективу іспанських учених підтверджують, що соціально-емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку має системний характер і тісно пов'язаний із їхньою поведінкою, академічною залученістю та психологічним благополуччям. Зокрема, ними встановлено, що сформованість соціально-емоційних компетентностей сприяє підвищенню рівня самоконтролю, зниженню проявів тривожності та агресивної

поведінки, а також розвитку просоціальних форм взаємодії [14]. Дослідники також підкреслюють, що діти з більш високим рівнем соціально-емоційних навичок демонструють кращу здатність до регуляції емоцій, ефективніше взаємодіють з однолітками та виявляють вищу навчальну мотивацію. Водночас недостатній рівень сформованості цих компетентностей пов'язаний із труднощами у міжособистісній взаємодії, порушеннями поведінки та зниженням академічної успішності [14]. Окрему увагу науковцями у дослідженні приділено впливу соціально-емоційного навчання на формування сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі. Зазначається, що впровадження системних програм соціально-емоційного розвитку сприяє покращенню взаємин між учнями, зменшенню конфліктності та підвищенню рівня залученості до навчального процесу [14].

Таким чином, соціально-емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку слід розглядати як комплексний і системний процес, що поєднує емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти й реалізується у взаємодії з соціальним середовищем. Узагальнення проаналізованих досліджень дає підстави стверджувати, що ключовими психологічними особливостями цього розвитку є формування здатності до емоційної регуляції, емпатії, соціальної взаємодії та відповідальної поведінки, що безпосередньо впливають на адаптацію дитини до освітнього середовища та її навчальну успішність.

Водночас отримані результати свідчать про те, що соціально-емоційні компетентності не формуються спонтанно, а потребують цілеспрямованого педагогічного впливу та організації відповідного освітнього середовища. Саме тому особливої актуальності набуває соціально-емоційне навчання (SEL) як механізм розвитку зазначених компетентностей у дітей молодшого шкільного віку.

SEL у сучасній науковій літературі розглядається як цілеспрямований процес формування соціально-емоційних компетентностей, що забезпечують

здатність особистості усвідомлювати власні емоції, регулювати поведінку та ефективно взаємодіяти з іншими [6]. На відміну від спонтанного розвитку, SEL передбачає системну організацію освітнього процесу, спрямованого на розвиток самосвідомості, саморегуляції, емпатії та соціальної взаємодії.

З психологічної точки зору, соціально-емоційне навчання виступає механізмом розвитку особистості, що підтверджується сучасними дослідженнями, у яких підкреслюється його роль у формуванні резильєнтності, особистісного зростання та соціально-емоційної компетентності [3]. Такий вплив пояснюється тим, що у процесі SEL відбувається інтеграція емоційного досвіду з когнітивними процесами, що забезпечує більш усвідомлене регулювання поведінки та прийняття рішень.

У цьому контексті соціально-емоційні навички розглядаються як взаємопов'язана система компетентностей, що забезпечують регуляцію емоцій, соціальну взаємодію та адаптацію особистості до середовища [12]. Їх розвиток залежить від якості освітнього середовища, характеру міжособистісних взаємин та педагогічних практик [12], що зумовлює необхідність створення умов, у яких дитина може безпечно проявляти емоції, отримувати підтримку та засвоювати соціально прийнятні моделі поведінки.

Водночас ефективність соціально-емоційного навчання значною мірою визначається психологічними механізмами, через які воно реалізується. Зокрема, важливу роль відіграють процеси інтеріоризації соціального досвіду, наслідування поведінкових моделей значущих дорослих і однолітків, а також розвиток рефлексії як здатності до усвідомлення власних емоційних станів і поведінкових реакцій. У процесі включення у різні форми спільної діяльності дитина поступово опановує способи емоційного реагування, формує навички самоконтролю та розвиває здатність до емпатійного розуміння інших.

Особливого значення набуває і те, що SEL сприяє формуванню внутрішніх регуляторів поведінки, що дозволяє дитині переходити від зовнішнього

контролю до саморегуляції. Це забезпечує не лише успішність у навчальній діяльності, а й здатність до конструктивної взаємодії, подолання стресових ситуацій та підтримання психологічного благополуччя. Таким чином, SEL виступає не лише освітньою технологією, а й важливим чинником психічного розвитку особистості.

У контексті практичної реалізації підходів соціально-емоційного навчання особливої уваги заслуговує діяльність EdCamp Ukraine, яка виступає платформою поширення інноваційних освітніх практик і формування культури підтримувального освітнього середовища. З. Возна і О. Скус зазначають, що діяльність EdCamp Ukraine виступає інноваційною формою контекстного навчання, яка забезпечує інтеграцію теоретичних знань із практикою професійної діяльності та створює умови для формування рефлексивного досвіду учасників [1]. Діяльність спільноти спрямована на підвищення професійної компетентності педагогів, розвиток педагогіки партнерства та впровадження сучасних підходів до навчання, зокрема соціально-емоційного навчання.

Одним із ключових напрямів діяльності є підготовка педагогів до впровадження підходів соціально-емоційного та етичного навчання (SEE Learning), що передбачає розвиток у дітей емоційної усвідомленості, емпатії, здатності до саморегуляції та відповідальної соціальної взаємодії. У межах цієї ініціативи створюються навчально-методичні матеріали, проводяться тренінги, освітні заходи та розробляються практичні інструменти для інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес.

Важливою складовою діяльності спільноти є формування безпечного та підтримувального освітнього середовища, у якому дитина може вільно проявляти емоції, набувати досвіду соціальної взаємодії та розвивати навички саморегуляції. Зокрема, у рамках SEE Learning реалізуються практики,

спрямовані на розвиток уваги, емоційної стійкості та здатності до усвідомленого реагування на виклики, що сприяє формуванню резильєнтності особистості .

Окрему роль у діяльності EdCamp Ukraine відіграє організація професійних освітніх заходів, зокрема (не)конференцій, які забезпечують горизонтальний обмін досвідом між педагогами, поширення ефективних практик та формування нових підходів до навчання. Як зазначають О. Друганова та Д. Іполітова, (не)конференції EdCamp є дієвим інструментом підвищення кваліфікації вчителів, що ґрунтується на принципах добровільності, відкритості, партнерської взаємодії та обміну досвідом [2]. Такий формат сприяє активному залученню педагогів до професійної спільноти, розвитку рефлексії та переосмисленню власної педагогічної діяльності.

Аналіз практик, що впроваджуються у межах діяльності EdCamp Ukraine, дозволяє стверджувати, що вони спрямовані не лише на розвиток окремих соціально-емоційних навичок, а на формування цілісної соціально-емоційної компетентності. Зокрема, вплив таких практик проявляється на кількох рівнях:

- на рівні педагога – через зміну професійних установок, підвищення рівня емоційної компетентності та впровадження партнерських моделей взаємодії;
- на рівні класу – через покращення психологічного клімату, зниження конфліктності та підвищення рівня взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу;
- на рівні учнів – через розвиток емпатії, навичок саморегуляції, відповідальної поведінки та здатності до конструктивної соціальної взаємодії.

Таким чином, досвід EdCamp Ukraine демонструє ефективність інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес та підтверджує його значення як дієвого механізму розвитку соціально-емоційних компетентностей дітей молодшого шкільного віку.

Отримані результати дозволяють здійснити їх інтерпретацію з позицій психології розвитку особистості. Зокрема, встановлено, що соціально-емоційне

навчання виступає не лише освітньою технологією, а й психологічним механізмом формування ключових особистісних характеристик дитини молодшого шкільного віку.

З психологічної точки зору, ефективність соціально-емоційного навчання у цьому віковому періоді зумовлена специфікою розвитку дітей 6–10 років, для яких характерними є підвищена чутливість до соціального впливу, орієнтація на значущого дорослого, а також активне формування навичок саморегуляції та емоційної усвідомленості. Саме тому соціально-емоційне навчання у молодшому шкільному віці набуває особливої значущості, оскільки воно інтегрується у природні механізми психічного розвитку.

Аналіз досліджень та практик, зокрема досвіду EdCamp Ukraine, дозволяє виокремити основні психологічні механізми впливу соціально-емоційного навчання на розвиток особистості дитини. До них належать: наслідування поведінкових моделей, рефлексія емоційного досвіду та включення у міжособистісну взаємодію. Зокрема, через наслідування дитина засвоює соціально прийнятні моделі поведінки, через рефлексію – усвідомлює власні емоційні стани, а через взаємодію – формує навички співпраці, емпатії та комунікації.

Важливим є також те, що соціально-емоційне навчання забезпечує перехід від зовнішнього контролю поведінки до внутрішньої саморегуляції, що є ключовим показником психологічної зрілості особистості. Це дозволяє дитині більш ефективно адаптуватися до освітнього середовища, конструктивно реагувати на труднощі та вибудовувати позитивні соціальні взаємини.

Таким чином, у межах проведеного дослідження встановлено, що соціально-емоційне навчання є критично важливим чинником розвитку дітей молодшого шкільного віку, оскільки воно відповідає їхнім віковим психологічним особливостям та забезпечує формування цілісної системи соціально-емоційних компетентностей.

З метою узагальнення виявлених закономірностей та систематизації психологічних механізмів впливу соціально-емоційного навчання на розвиток дітей молодшого шкільного віку доцільно представити їх у вигляді структурованої моделі (табл. 1).

Таблиця 1

Психологічні механізми впливу соціально-емоційного навчання на розвиток дітей молодшого шкільного віку

Психологічний механізм	Сутність	Прояв у молодшому шкільному віці	Результат
Наслідування	Засвоєння моделей поведінки через спостереження	Орієнтація на вчителя, копіювання поведінки	Формування соціально прийнятної поведінки
Рефлексія	Усвідомлення власних емоцій і дій	Вміння називати емоції, аналізувати ситуації	Розвиток самосвідомості
Соціальна взаємодія	Формування навичок у процесі спілкування	Співпраця з однолітками, комунікація	Розвиток емпатії та соціальних навичок
Інтеріоризація	Перехід від зовнішніх норм до внутрішніх	Засвоєння правил поведінки	Саморегуляція
Емоційна регуляція	Контроль емоційних реакцій	Зменшення імпульсивності	Психологічна стійкість

Джерело: власна розробка авторів

Представлена система психологічних механізмів дозволяє більш глибоко зрозуміти внутрішню логіку впливу соціально-емоційного навчання на розвиток особистості дитини. Як видно з таблиці 1, зазначені механізми мають взаємопов'язаний характер і реалізуються у процесі цілісної освітньої взаємодії.

Зокрема, наслідування забезпечує первинне засвоєння моделей поведінки, рефлексія сприяє їх усвідомленню, а соціальна взаємодія – практичному закріпленню. Водночас інтеріоризація забезпечує перехід зовнішніх норм у внутрішні регулятори поведінки, що є ключовим показником розвитку саморегуляції. Таким чином, соціально-емоційне навчання функціонує як комплексний механізм, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти розвитку.

Практична реалізація зазначених механізмів знаходить своє відображення у сучасних освітніх ініціативах, зокрема у діяльності EdCamp Ukraine, яка спрямована на інтеграцію соціально-емоційного навчання в освітній процес.

На основі проведеного аналізу доцільно сформулювати низку практичних рекомендацій щодо впровадження соціально-емоційного навчання у практику початкової освіти:

- забезпечувати підготовку педагогів до реалізації підходів соціально-емоційного навчання, зокрема через участь у тренінгах, освітніх заходах та професійних спільнотах;
- інтегрувати елементи соціально-емоційного навчання у зміст навчальних предметів та позаурочну діяльність;
- створювати безпечне та підтримувальне освітнє середовище, що сприяє емоційному розвитку дітей;
- використовувати практики розвитку рефлексії, емоційної усвідомленості та саморегуляції;
- сприяти формуванню партнерських відносин між учителями, учнями та батьками.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що соціально-емоційний розвиток дітей молодшого шкільного віку є складним і багатовимірним процесом, який поєднує емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти та визначає ефективність їхньої адаптації до освітнього середовища і подальшої соціалізації. Визначено, що ключовими психологічними особливостями цього вікового періоду є підвищена чутливість до соціального впливу, орієнтація на значущого дорослого, а також активне формування саморегуляції, емпатії та навичок соціальної взаємодії.

Доведено, що соціально-емоційне навчання виступає не лише педагогічним підходом, а й психологічним механізмом розвитку особистості, який реалізується через взаємопов'язані процеси наслідування, рефлексії,

соціальної взаємодії та інтеріоризації соціального досвіду. Саме ці механізми забезпечують перехід від зовнішнього контролю поведінки до внутрішньої саморегуляції, що є важливим показником психологічної зрілості дитини.

У ході дослідження уточнено, що ефективність соціально-емоційного розвитку значною мірою залежить від цілеспрямованої організації освітнього середовища, яке має бути безпечним, підтримувальним та орієнтованим на розвиток емоційної компетентності учнів. У цьому контексті узагальнення досвіду EdCamp Ukraine дозволило встановити, що впровадження підходів соціально-емоційного навчання сприяє покращенню психологічного клімату в класі, розвитку емпатії, саморегуляції та комунікативних навичок дітей, а також зміні професійних установок педагогів у напрямі педагогіки партнерства.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності впровадження соціально-емоційного навчання у різних освітніх контекстах, а також розробкою методичного забезпечення його реалізації в умовах української школи.

Список використаних джерел

1. Возна З., Скус О. EdCamp Ukraine як форма контекстного навчання майбутніх вчителів історії та суспільних дисциплін. *Věda a perspektivy*. 2023. № 8 (27). С. 78–88. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8\(27\)-78-88](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8(27)-78-88)

2. Друганова О., Іполітова Д. (Не)конференції EdCamp Ukraine як дієвий спосіб підвищення кваліфікації вчителів в Україні. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2022. № 51. С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-02>

3. Єлькін О.Б., Рассказова О.І., Гринько В.О., Марущенко О.А. Зміцнення освіти через соціально-емоційне навчання: актуальні напрями дослідження в Україні та світі. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 1 (58). С. 79–86. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.299183>

4. Cipriano C., Strambler M.J., Naples L.H., Ha Ch., Kirk M., Wood M., Sehgal K., Zieher A.K., Eveleigh A., McCarthy M. The state of evidence for social and emotional learning: A contemporary meta-analysis of universal school-based SEL interventions. *Child Development*. 2023. Vol. 94, No. 5. pp. 1181–1204. DOI: <https://doi.org/10.1111/cdev.13968>

5. Cipriano C., Ha Ch., Wood M., Sehgal K., Ahmad E., McCarthy M.F. A systematic review and meta-analysis of the effects of universal school-based SEL programs in the United States: Considerations for marginalized students. *Social and Emotional Learning: Research, Practice, and Policy*. 2024. Vol. 3. Article 100029. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sel.2024.100029>

6. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). What is SEL? URL: <https://schoolguide.casel.org/what-is-sel/what-is-sel/>

7. de Mooij B., Delsing M., Fekkes M., Vlieg L., Scholte R.H.J., Overbeek G. Social-emotional learning intervention effects: the role of universal versus indicated implementation settings. *Applied Developmental Science*. 2025. Vol. 29, No. 3. pp. 237–250. DOI: <https://doi.org/10.1080/10888691.2024.2317716>

8. EdCamp Ukraine. URL: <https://www.edcamp.ua/>

9. Esen-Aygun H., Zeren S.G. Social-emotional development in the primary school guidance curriculum: A Q-methodology study. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*. 2023. No. 13 (2). Pp. 379–403. <https://doi.org/10.31704/ijocis.2023.016>

10. Hövel D.C., Rösli P., Jurkic A., Nideröst M., Link P.-C., Sticca F. Social-Emotional Learning (SEL) and Its Impact on Teacher Stress, Self-Efficacy, and Attitudes Towards Inclusion: Longitudinal Insights from the StaFF-BL Project. *Behavioral Sciences*. 2025. No. 15 (11). Pp. 1511. <https://doi.org/10.3390/bs15111511>

11. Maguire L.K., Niens U., McCann M., Connolly P. Emotional development among early school-age children: gender differences in the role of problem behaviours.

Educational Psychology. 2016. Vol. 36. No. 8. Pp. 1408–1428. DOI:
<https://doi.org/10.1080/01443410.2015.1034090>

12. Philanthropy for Social and Emotional Learning. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/d6f79b3f-en>

13. Rahmatova N.S. Psychological factors in the development of social-emotional competencies of primary school children. *Journal of Multidisciplinary Academic and Practice Studies (JoMAPS)*. 2025. Vol. 3. No. 3. Pp. 769–780. DOI: <https://doi.org/10.35912/jomaps.v3i3.3425>

14. Santamaría-Villar M.B., Gilar-Corbi R., Pozo-Rico T., Castejón J.L. Eficacia de los programas de desarrollo socioemocional aplicados en educación primaria: una revisión sistemática paraguas. *Anales de Psicología*. 2022. Vol. 38. No. 3. Pp. 561–572. URL: <https://doi.org/10.6018/analesps.488251>

15. Zhao Y., Sang B. The Effect of Social-Emotional Learning Programs on Elementary and Middle School Students' Academic Achievement: A Meta-Analytic *Behavioral Sciences*. 2025. Vol. 15. No. 11. Article 1527. DOI: <https://doi.org/10.3390/bs15111527>